

Két évtized utáni újrakezdéssel, első kötete 2002-es újraközlésével indult el igazából Györe Balázs lírikusi pályafutása, „megszakítva”, de nem elhagyva epikusi, regényírói törekvéseit. Az azóta eltelt időszak két újabb versgyűjtemény

64 Juhász Attila

SZÖVETMINTA, RÖVIDÁRU

Györe Balázs: *Kölcsönlakás*

megjelenését hozta, és bár cseppet sem érződik, hogy a már hatvanadik életévben járó szerzőnk csupán a belelendülés időszakában lenne, a recenziens számára mégis érdekes, hogy sok szempontból most tűnik legerősebbnek az a meg-

nyilatkozási attitűd, amely a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján indult nemzedék (pl. Döbrentei Kornél, Körmendi Lajos, Markó Béla, Nagy Gáspár, Szervác József, Sziveri János, Tóth Erzsébet) közérzetére, világképére volt jellemző. Persze társadalmi, létbölcseleti és lélektani motivációit tekintve jelentős különbség van az akkori és a mai otthontalanságérzet és megfosztottság-, illetve hiánytudat – Zalán Tiborral szólva: földfogyatkozás – összetevői között, de úgy tűnik, hogy a kortársi elidegenedés alapvető szimp-tómái nagy mértékben hasonlóak a generációs kezdetek (Fölpéldány-csoport) léthelyzetéhez.

Szerzőnk azonban a húsz év utáni újraközléskor, *A jámbor Pafnutyij apát keze nyoma* című kötettel az érvényességnek, aktualizálhatóságnak egy másik vetületét tekintette vállalható folytonossági alapnak, amely elsősorban a pé-tikai, ars poetica, nyelvszemléleti irányultsághoz tartozik. Az a fajta nyelvi szikárság, redukáltság, formai-stiláris delirizáltság, amely az ott megjelent da-rabokban hangsúlyt kapott, azóta is szerves és konstans alkotóeleme Györe Balázs költészetének. Bár egyik recenziense (Sántha József: „életköltészet”, *Jelenkor*, 2010/11.) szerint új verseskönyve, a *kölcsönlakás* érdemben nem fog-lalkozik ars poeticával, mégis az itteni szövegek ötöde bizony tartalmaz me-gerősítő-árnyaló észrevételeket az egykori hitvallás folyamánként-folyta-tásaként, köztük a nyersesség (*látom magunkat*), az eszköztelenség (*hidegtű*), a direkt feszültségindukálás (*jönnek a versek*), az állandó keresés-kísérletezés (*mit keresel az életedben*) egykori újavantgárd törekvésekben gyökerező, to-vább vitt, megőrzött lírikusi tételeit – vö.: „anyámnak igaza van sose voltam költő / verseket írtam” (*anyám leszólja verseim*).

Ellentétes tendenciát mutat ugyanakkor az első kötet témaválasztásá-hoz képest, hogy a nyelvlembontó törekvéseken túl („Döccentem a sort”, „Nyelvdarabok [...] Szókavicsok”, „A költészet: hiány. Várakozás. A vers: szavak hiánya”) a személyesség visszaszorítását („önmagamat bontom”, „Arcom kö-veit bontom”, „az út nem magunk felé vezet”, „Leválík rólam: Györe Balázs”)

már egyre meghatározóbb önéletrajziség, életképiség, személyes viszonyulások megjelenítése váltja fel a későbbi szövegekben („nem akarok több tárgy esetet / használni ebben a versben / és talán egy másikban sem” – *szigliget*). A *Megszakítottam egy regényt* verseiben, valószínűleg a halálközeliség traumájával együtt járó betegség és önszembesítés apropóján nagy 65 hangsúlyt kap az identitás-problematika („vajon a halál kaparja ki belőlem a verseket”, „nagyjából tudom ki voltam / ki leszek azt nem / mivé változom”, „el kell veszteni [...] maszkomat majdnem elvesztem önmagam”), és egyre meghatározóbbá válik a személyes élethelyzetek, reflexiók kompozíciós szerepe, amely a harmadik kötetben már egyfajta dokumentáris adatszerűséget is magával hoz az önéletrajziség kapcsán. A *kölcsönlakás* opusaiban a lírai én önmagára irányuló figyelmének motivációs hátterében talán elsősorban már az elmagányosodás áll, melyre utalást az előző verseskötetben is föllehetünk („kilöktek [...] vagy én löktem ki mindenkit” – *Sarkadi*). Magány és bezárkózó otthontalanság mindemellett kor-tünet értékű jelenség, illetve ontológiai alaptételnek tűnő állapotmeghatározás is Györe Balázsnál, s ez által lép túl léthelyzet-tudósítása a személyes, egyedi szférán. Az egyes szám első személyű, köznyelvi élőbeszéd közeli megszólalásmód mellett a legújabb versekre jellemző a megszólítás, az önmegszólítás gesztusa, melyek az olvasói érintettség, az általánosító, mégis közvetlen személyesség poétikai eszközeként is felfoghatóak, amelyhez szervesen illeszkedik a kötetnyitó darab programadó apostsztrifikussága.

Az első verseskötetben még éppen csak említést tesz szerzőnk pár korábbi lakhatás-émlék kapcsán rossz közérzete lokális „kellékeiről” (komfort nélküli szoba-konyhás gyerekkori lakhely, megközelíthetetlen albérlet), a második nagy gyűjtemény azonban már többfajta szituációhoz kapcsolva, nagyobb arányban foglalkozik a szűkebben vett élet-térhez-tartozás, illetve nem tartozás problematikájával, beleértve a családi szétszakítottság, a hol-itt-hol-ott lét, az önállósodó egyszisztencia- és alkotóhely-keresés, az alkalmi együttlétek-légyottok és az elhagyások, az utazgató sehová-sem-kötődések személyes élethelyzeteit is (ld. *Nem Fülöp Viktor, egy-egy szobát béreltünk, a félelem elől, A futó bal válla a kétszázas kanyarban, a vendégkönyvbe, Párizs és London, üres a ház*).

Az új kötetben a „beltéri figyelem” hangsúlyos jelzéseként a főcímadás és a borítógrafika mellett az is jellegzetes, hogy a nyolc cikusból mindössze kettő olyan akad, amelyekben tematikus vagy motivikus értelemben ez a problémakör nem szerepel. A lakás, a legintimebb személyes élettér a jelek szerint azonban nem egyfajta boldog sziget-magánbirodalom a lírai én számára, nem is az epikurosi szuverenitásörzés megnyugvást adó, utolsó menedéke, hanem sokkal inkább a defenzív, zsigeri – már-már paranoid-skizoid – elkülönülésvágy

kényszerű és kényszerűen változó-cserélődő terepe, ahol a modern kori lélek szorongásai nem enyhülnek. A bezárkózás, életkedv-vesztés, önmagát generáló egyedülmaradás-tudat, elhagyottság, stagnálás, ürességérzet napi élethelyzetekhez kötődő pillanatképei hordozzák a különböző szövegekben
66 ennek a létformának és létszemléletnek árulkodó jelzéseit. A Györe-versekben az ablakon nem ki-, hanem benéznek, az erkély nem a szabad szemlélődés-rálátás helyszíne, hanem a kitétszég-otthagottság, esetlegesen az öngyilkosság (leugrás) terepe, a terasz is legfeljebb csak a belterjes aligtevékenység színtere („mire vagyok még képes / fölsöpörtem a teraszt / sovány vigasz”, „vasasztalnál ülök / a teraszon vasszéken [...] üzenetet küldök magamnak / magányból a magányba”).

Ha már az első verseskötet címadása Dosztojevszkij-reminiscenciát ébreszt, talán ehelyt megkockáztatható a kortárs „odúlakó” embertípusra való utalás szándékának feltételezése is. S hogy maradjunk a zárttság egyéb irodalmi vetületeinél: jellemző módon a szövegekben a gyakran epikus, de történésdinamikai szempontból kevésbé mozgalmas emlékképek, szituációk mellett jó néhány alkalommal konkrét írókra-művekre történő hivatkozások, olvasati élmények, reflexiók hordozzák a tudattartalmak szemléleti párhuzamait. Az emocionális visszafogottság következtében nem nagyon beszélhetünk e magány-érzetek érzelmi intenzitásfokának differenciált megjelenítéséről, mégis azt hiszem, egyfajta mélypontot jelenthetnek azok a felidézett állapotrajzok, melyek a kimozdulás, a kint-lét, a „szabad tér” életképeihez kötődnek (illúzióvesztés – ld.: *bécs, röltex/t/ 41*; nihilérzet, végső reménytelenség – ld.: *röltex/t/ 14*). Lehetséges, hogy az érdemi szabad tér elvesztésének, nemlétének sajátos kompenzációjaként tekinthetünk arra a máskor valóban felszabadultságot szemléltető momentumra, melyet a *2 bőr* című opus a meztelenség kapcsán jelenít meg, némi öniróniával.

Az elmondottakból talán az is kiderül, hogy Györe nem érzelmi folyamatokat, hanem állapotképeket, képtöréseket jelenít meg, ezekkel szemléltet, mégis követhető általuk egyfajta negatív irányú tendencia, akár bölcséleti-világszemléleti, akár lelki-érzelmi módosulásokat, árnyalódásokat vizsgálunk versei által. Különös, ambivalens jelzés ugyanakkor, hogy ennek a zárt-zárkózott kis- és nagyvilágnak sajátos belső, önépítő energiaforrására is rá tud mutatni a szerző egy ablaküvegen megtapadt hajszál példázatán keresztül (*az ötödiken*).

Energiák szemléltetésére való tekintettel a versek többsége jól működő nyelvi-formai apparátust is magáénak mondhat. A töredékek általi megjelenítés egyaránt érvényes szövegkompozícióra és szintaktikai megoldásokra. A szilánkosság-töredékesség kevésbé alkalmas klasszikus jellegű elemző-feltáró szemléltetésre, de költőnknek ez láthatóan nem is célja közvetlenül. Úgy teszi a dolgát, mint egy patológus, aki elsősorban arra koncentrál, hogy a későbbi

elemzéshez pontosan honnan vegye a megfelelő mintát, és mekkorát messen. Preparátumai minden lényegeset képesek hordozni, megmutatni. Mindezeknek versnyelvi lenyomataként rövid textusokat, rövid verssorokat, néhol még szóalaktöréses „rövidítéseket” is találunk. Ennek szélsőségeit láthatjuk a kötetnek is címét kölcsönző opusban, illetve a negyvenhat tételre 67 osztott mikroszöveg-göngyölegben (*röltex/t/*), melynek egyik-másik darabja műfaji áthallással is kötődik klasszikus rövidköltészeti-rövidbölcseleti megszólalásmódhoz, Tandori korai koanjaira emlékeztető közlésmóddal:

*nem várok az ébredésre
se a megsemmisülésre
mire várok
(35.)*

*boldoggá tenni
(lehet-e)*

*boldognak lenni
(lehet-e)
(38.)*

Bár ez utóbbiak a bölcseleti megszólalás sajátos műfaját képviselhetik, Györe közvetlenül jószérivel sosem bölcselkedik a versekben, ritka a szentenciózus megnyilatkozás, sokkal inkább a realista-dokumentatív, szemléltető kijelentések jellemzőek műveire, melyekben a lépegető-adalékoló szövegtest- és kontextusépítés szerkesztésmódszere a leggyakoribb, beleértve a nem ritkán felütésszerűen alkalmazott kezdősorokat, illetve az „ott hagyott”, nyugvópontot nem eredményező, ritkább esetben poentírozó karakterű zárósorokat is. Mindez persze optimális olvasatot feltételezve nem gátol meg abban, hogy a befogadó számára koherens egészé álljon össze az a kép, amelyet Györe Balázs a világunkról így, apró kis minták formájában megrajzol. Amikor szüleihez, szerelmeihez, alkotótársakhoz kötődő személyes viszonyulásait jeleníti meg a versben, akkor is lehetőségteremt rá látni napjaink emberi kapcsolatainak általános sajátságaira, válságaira. Ami e kötet verseiben a legszemélyesebb érintettséget mutató jegyek mondható, az a számvetéshelyzetek katarzisközeli, önszembesítő kíméletlensége, melynek nyelvi kiegészítő eszközeként azonosíthatjuk a néhol elképesztő sűrűségben, de nála általánosságban is eléggé gyakran előforduló tagadószókat, valamint azokat a hangzás- és jelentésközelségen alapuló, képzetársításos nyelvi játékokat, amelyek szinte mindig a keserű ironia, a groteszk árnyalatát kölcsönzik a szöveggörnyezetnek.